

Vztah českého neziskového sektoru pracujícího s migranty a státního sektoru v období „post-migrační krize“

Alexandra Kollárová (Západočeská univerzita v Plzni)

1. Úvod a cíle

Přestože dopady takzvané „migrační krize“ Česká republika (dále jen ČR) fakticky řešit nemusela, a to ani v roce 2015, kdy počty příchozích na evropský kontinent dosahovaly maxima,¹ slovo *migrace*, popř. *migrant* formovalo český veřejný diskurs zcela zásadním způsobem² a dodnes je mocnou kartou v rukou celé řady politických subjektů, především pak těch populistických. V současné situaci se setkáváme s dvojakým přístupem k fenoménu migrace a s ním související integrační politikou cizinců — na jedné straně je téma hojně mediálně diskutováno a je neodmyslitelně spjata s faktorem strachu a neznalostí (primární jsou asociace s terorismem a radikalizací migrantů, především pak mladých muslimů, akcentování pesimistických demografických prognóz a případným selháním integračních snah státu), na straně druhé se ČR již třetí dekádu s migrací, a to především s tou pracovní, potýká. Ta také otevírá celou řadu neméně důležitých, a především aktuálních témat (vykořisťování zahraničních pracovníků ze strany agentur, existence vyloučených lokalit atd.), které jsou však médií spíše opomíjeny a do společensko-politické debaty tak pronikají pouze okrajově.

Navzdory tomu, že české nevládní organizace (NNO) pracující s cizinci poskytují služby klientům primárně z řad zahraničních pracovníků, tedy cílovým skupinám, s nimiž je česká veřejnost dobře obeznámena (nejpočetnějšími skupinami cizinců jsou občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska)³, je jejich působnost neodmyslitelně spjata s pomocí soudobým migrantům do Evropy z Blízkého východu a severní Afriky. Pomoc a projevovaná solidarita s

¹ Více o počtech migrujících osob do Evropy na stránkách: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

² Jen v době psaní tohoto textu se téma migrace objevovalo napříč českými médii téměř na bázi každodennosti. Mezi hojně diskutované aféry patřilo prohlášení iniciativy Žít Brno, která otevírala debatu o nutnosti přijímat uprchlíky v krizových situacích. Paralelně program zasedání Vlády ČR projednával zkrácení rozpočtu neziskovým organizacím (hovořilo se až o třech miliardách korun), což jen utvrzuje dlouhodobou frustraci českého neziskového sektoru a posiluje, ve vztahu ke státu, model „my versus oni“. V polovině září se pak vedla celospolečenská debata na téma „přijetí 50-ti syrských sirotků.“

³ Aktuální počty migrujících osob na území ČR jsou dohledatelné na stránkách Českého statistického úřadu, v ročenkové publikaci Cizinci v ČR – 2017: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-cr-2017>

aktuální „hrozbou evropským civilizačním hodnotám“ následně vede k celospolečenskému odsouzení neziskového sektoru a případné nevoli politických reprezentací jakkoliv podporovat jejich činnost ve vztahu k integraci. Kontinuitu odmítavých, v některých případech i nepřátelských postojů, jimiž jsou české NNO častovány politickými subjekty a státní správou, dobře ilustruje panelová diskuze, která proběhla v roce 2009 v Multikulturním centru Praha. Odborníci z řad akademiků a soc. pracovníků debatovali jednotlivé aspekty vztahu neziskového sektoru ke státu. Alice Szczepaniková ve svém textu na toto téma zdůraznila nejpálčivější problémy se kterými se české NNO potýkají. Podle jejich slov jsou jimi problematická kontinuita financování NNO, únava z věčných bojů se státními úřady proti rostoucím restrikcím ve vztahu k migrujícím osobám a pocity nedocení často dobrovolnické či málo placené práce.⁴ Rozhovory s představiteli českého neziskového sektoru téměř po deseti letech odhalily, že nejenže tyto problematické aspekty vztahu státního a neziskového sektoru přetrvávají, ale s vyostřením celospolečenského negativního vnímání migrace po roce 2015 se situace ještě zhoršila. O jednotlivých problematických aspektech ve vztahu neziskového a státního sektoru bude v textu podrobněji pojednáno.

České nevládní neziskové organizace (NNO) představují významného a v mnoha ohledech nezastupitelného aktéra, a to především v oblasti implementace azylové politiky v rovině každodennosti i při poskytování právního a sociálního poradenství cizincům. Migraci v České republice teoreticky a koncepčně definuje a prakticky řeší ideově zcela polarizovaní, avšak ze své povahy nerozluční aktéři — na straně jedné stojí státní sektor, ve kterém hlavní agendu nastoluje Ministerstvo vnitra (respektive Odbor azylové a migrační politiky), na straně druhé pak neziskový sektor, který by v ideální teorii měl hrát (ve vztahu ke státu) roli doplňkovou. Opakovaně, jak z řad akademiků, tak ze strany neziskového sektoru zaznívá poupravená verze oné role — tedy, že nevládní neziskový sektor stát nedoplňuje, nýbrž zcela supluje.

Předkládaný text diskutuje povahu vztahu neziskového sektoru a státní správy, a to z perspektivy osob jednotlivých organizací neziskového nevládního sektoru pracujících s migranty, které se tématu dotýkají profesně či dobrovolnický. Dále sleduje, v jakých aspektech jsou oba aktéři přístupni diskuzi a spolupráci — kde je nastolena funkční reciprocita, a kde naopak začínají hranice antipatie, a zda se onen „aktuální vztah“ odráží v rovině praktické, např.

⁴ Szczepaniková, Alice: Mezi státem a klienty – Nevládní neziskové organizace pracující s uprchlíky a migranty v ČR, [www.migraceonline.cz](http://migraceonline.cz), <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/mezi-statem-a-klienty-nevladni-neziskove-organizace-pracujici-s-uprchliky-a-migranty-v-cr> [navštíveno 20. 7. 2018].

ve financování, v navyšování restrikcí vůči migrujícím osobám nebo v implementaci integračních strategií. Vedle povahy vztahu stát a (versus) neziskový sektor, se tato rešerše dotýká i otázky konkurence ve vlastních řadách, definice a měření úspěšnosti, stručný vývoj situace po roce 2015 a to, jak *hatespeech* ovlivňuje povahu každodennosti právníků, sociálních a interkulturních pracovníků, popřípadě aktuální trendy a predikce do budoucna. Dílčími cílem šetření pak bylo zjistit, jak se například aktéři vztahují ke klíčovým pojmům (*cizinec, imigrant, migrace, integrace, inkluze, migrační politika*) a objasnit, jak daným termínům aktéři rozumí a jak se verbalizovaný terminologický aparát odráží na hodnotovém zabarvení určitých sociálních jevů.

2. Metody výzkumu

Předkládaný text je součástí širšího projektu *Migrace a integrace v bavorsko-českém příhraničním regionu: Analýza, strategie spolupráce a řešení*, který si klade za cíl vytvořit nosnou a trvale udržitelnou institucionální síť mezi lokálními aktéry z oblasti politické, správní i ze sféry občanských sdružení v česko-bavorském pohraničí za spolupráce univerzit v Plzni a Bayreuthu.⁵

Šetření, jak již bylo poznamenáno výše, se zaměřuje na neziskový nevládní sektor v kontextu migrace a integrace. Následkem územní distribuce NNO pracujících s cizinci, která přesahuje vymezený prostor, a jejich vzájemné provázanosti, byl výzkum rozšířen o další lokality. Rozhovory s pracovníky NNO byly vedeny v Plzni, v hlavním městě Praze a v Brně. Většina z respondentů však pracovala, vzhledem k poměrně nízkému počtu samotných organizací i zaměstnanců, ve více projektech a u více organizací současně, stejně tak se i mezi jednotlivými městy profesně pohybovali. V Praze, kde žije nejvíce cizinců v České republice (k roku 2016 je uvedeno Českým statistickým úřadem číslo 184 264 tisíc),⁶ se přirozeně vyskytuje i nejvíce organizací zajišťující podporu právě této cílové skupině. Jihomoravský kraj a Brno pak bylo pro výzkum relevantní nejen proto, že obdobně jako v Praze tu je nezisková scéna pracujících s cizinci dobře etablována a existuje tu kontinuita v tradici, ale také pro některé jeho pilotní projekty ve spolupráci s lokální samosprávou města.

⁵ Více o projektu na webových stránkách: <http://zcuff.local.estetica-hosting.cz/>

⁶ Cizinci v ČR podle území, regionů soudržnosti, krajů a okresů, www.czso.cz, https://www.czso.cz/documents/10180/67291237/29002717_t1-02.pdf/95ce3879-a549-471f-86ff-1d05316c0cf6?version=1.1 [navštíveno 7. 7. 2018]

S ohledem na povahu výzkumu, jenž cílil na konkrétní aspekty problematického vztahu mezi neziskovým a státním sektorem, byl zvolen kvalitativní výzkum; předkládaný text tak vznikl na základě polostrukturovaných rozhovorů se zaměstnanci neziskových nevládních organizací pracující s migranty. Sběr dat probíhal od července do září 2018 s dvaceti respondenty z řad sociálních pracovníků, právníků poskytující právní poradenství nebo hájící práva cílových skupin u politických reprezentací, ředitelů NNO a střešních organizací, akademiků věnující se neziskovému sektoru ve vztahu k migraci a integraci a dobrovolníků. Získávání respondentů bylo metodou tzv. sněhové koule; ve většině případů se respondenti znali osobně, což usnadňovalo celkový průběh výzkumu. Vzhledem k faktu, že si většina respondentů přála rozhovor anonymizovat, rozhodla jsem se tak učinit u všech dotazovaných bez výjimky. Stejně tak v některých případech nejsou uváděna jména NNO, neboť z kontextu by pak identita respondenta byla snadno dohledatelná.

3. Vymezení základních pojmů

Migrant, cizinec, uprchlík, azylant — není výjimkou, že jak v české politické kultuře, tak v médiích jsou tyto termíny běžně zaměňovány, používají jako synonyma, nebo je na ně odkazováno v chybných kontextech. Tato podkapitola se bude věnovat stručnému objasnění základní terminologie vztahující se k migraci a integraci s cílem ujasnit si chápání klíčových pojmů, a to i z důvodu snazší orientace v následujících kapitolách. Klíčová slova jsou — **azyl, azylant cizinec, imigrant, migrace, integrace, migrační politika, imigrační politika a integrační politika.**⁷

azyl – ochranný status, který stát poskytuje státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti v souvislosti s rizikem jejího pronásledování z důvodů přesně vyjmenovaných v mezinárodních i národních právních nástrojích (v ČR jsou důvody udělení azylu specifikovány v zákoně o azylu)

azylant – cizinec, kterému byl udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu

⁷ Odbor azylové a migrační politiky – terminologický slovník, www.mvcr.cz, <http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx> [navštíveno 17. 7. 2018]

azylový, migrační a integrační fond (dále jen AMIF) – finanční nástroj EU poskytující členským státům, mezinárodním organizacím a neziskovým organizacím peněžní prostředky v oblasti azylové politiky, integrace, návratů a solidarity

Centra na podporu integrace cizinců (Integrační centra) – regionální zařízení s působností vždy na území celého kraje, které zajišťuje především integrační služby pro legálně pobývajících cizince ze třetích zemí (např. kurzy češtiny, sociální a právní poradenství, tlumočení, zajišťování adaptačně-integračních kurzů), informace pro cizince i většinovou společnost vč. veřejné správy, monitoring situace cizinců, podpora společenských akcí pro cizince a majoritu

cizinec – dle zákona o pobytu cizinců se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie (zákon 326/1999, § 1, odstavec 2)

dočasná ochrana – ochranný institut výjimečné povahy existující vedle mezinárodní ochrany. Smyslem je rychle a účinně reagovat na hromadné přílivy vysídlených osob ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země svého původu. Může se jednat o osoby, které uprchly z oblastí ozbrojených konfliktů nebo endemického násilí, nebo osoby, kterým vážně hrozí systematické nebo obecné porušování lidských práv, či osoby, které se staly oběťmi takového porušování lidských práv

osoba požívající doplňkové ochrany – cizinec, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, ale byla mu udělena doplňková ochrana, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení doplňkové ochrany. Podle zákona o azylu se tato forma mezinárodní ochrany uděluje na časově omezenou dobu, ale zásadně po dobu, po níž cizinci hrozí v zemi původu vážná újma

držitel mezinárodní ochrany – osoba, které byl udělen azyl či doplňková ochrana

ekonomický migrant – cizinec, který svou zemi opustil dobrovolně s cílem zlepšení svého ekonomického postavení. Ekonomický migrant se může na území ČR vyskytovat jak v legálním, tak v nelegálním postavení v závislosti na oprávnění, kterým disponuje. Ekonomické důvody však nejsou důvodem pro udělení mezinárodní ochrany

imigrant – cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru

imigrace – změna místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu; imigrace je procesem, při němž se na území států usídlují cizinci (viz definice pojmu cizinec)

integrace cizinců – proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva. Jedná se o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty

migrace – přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních. S ekonomickým rozvojem se intenzita migrace neustále zvyšuje. Migrace může být krátkodobá, dlouhodobá, trvalá i opakovaná (cirkulární)

migrační politika EU – soubor pravidel upravující vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí na území EU. Právní úprava je například obsažena v těchto směrniciích: 2003/109/ES (o dlouhodobě pobývajících rezidentech), 2003/86/ES (sloučení rodiny), 2004/38/ES (o právu občanů Unie svobodně se pohybovat) a mnoha dalších, které upravují zejména podmínky pro pobyt za účelem studia, výzkumu, vysoké kvalifikace apod.

státní příslušník třetí země – občan státu, který není členem Evropské unie a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska či Švýcarska

Výše uvedené pojmy jsou definované zákonem a jako takové figurují i v dokumentech ministerstev, nicméně jejich „užívání“ dobře ilustruje diskrepanci vzájemného vztahu mezi oběma sektory. Pro NNO, zvláště v právním poradenství je nezbytné se vztahovat k jednotlivým definicím pobytového statusu klienta, činí tak ale jen v těchto nezbytných případech. V rozhovorech respondenti opakovaně uváděli, že jsou to právě tyto definice, které v praxi naopak omezují služby klientům — peněžní zdroje z fondu AMIF se vztahují pouze na konkrétní cílovou skupinu definovanou v grantové výzvě (např. Krajská integrační centra jasně definují komu službu poskytnou a komu ne).⁸ Nominálně to znamená, že NNO jsou „nuceni“ pomáhat předem omezené skupině osob, v praxi pak dochází k obcházení tohoto systému a v materiálech většiny NNO pracujících s cizinci se dočítáme, že „služby jsou určeny komukoliv, kdo pomoc potřebuje.“⁹

⁸ Žadatelé o mezinárodní ochranu nespádají do cílových skupin Regionálních center na podporu integrace cizinců, stejně tak i EU občané (výjimkou je Jihomoravské integrační centrum, které nově od roku 2017 poskytuje služby i EU občanům).

⁹ Více o tématu na straně 17.

Od roku 2015 došlo k politizaci termínu migrant, popřípadě migrace — politickou elitou zdůrazňováno jako označení soudobé migrace ze států Blízkého východu a Severní Afriky, která vede k nutnosti diskutovat témata obnovy národních hranic, bezpečnosti, suverenity státu, Schengenu apod.¹⁰ Zapříčiněním populistických stran a radikální pravice (především Úsvit – Národní koalice, Dělnická strana sociální spravedlnosti, Svoboda a přímá demokracie aj.)¹¹ došlo ve veřejném diskurzu k zafixování pojmu migrace/migrant s jasně negativními konotacemi. Mimo jeho konstruované záporné přívlastky se samotný pojem stává pro politické subjekty likvidačním. O to zneklidňující se jeví fakt, že v lokálních samosprávách existují vnitřní nařízení, které nedovolují svým odborům pro integraci tento pojem ve strategických dokumentech používat.¹² V rámci rozhovorů opakovaně zazníval nesouhlas NNO nad formou uvažování o uprchlictví a migraci ze strany státního sektoru. Tato forma se nejenže odráží v mediálních výstupech a debatách, ale s postupující tolerancí dochází k normalizaci hodnotového (v tomto případě negativního) zabarvení sociálního fenoménu migrace a s ním souvisejícími celými skupinami osob. Brněnská NNO, která ze zásady nežádá o dotace z AMIFu proto, že nesouhlasí s migrační politikou ministerstev, razí namísto terminologického aparátu souvisejícího s legislativou (azylant, cizinec, migrant), pojem *příchozí*. Mimo této organizace však valná většina NNO pojem migrant ve svých stanovách nadále používá.

5. Vlastní výzkum

Stručný přehled vzniku a vývoje českých nevládních neziskových organizací od 90. let po současnost

Opravdová konfrontace s cizineckou problematikou se v České republice objevila až s otevřením hranic a následným podpisem Ženevské konvence OSN¹³ o právech uprchlíků (1951).¹⁴ Z realizovaného výzkumu socioložky Kristýny Karadžosové, která se okrajově věnovala i genezi a vývoji českých NNO vyplývá, že rok 1989 se přirozeně stal klíčovým i pro

¹⁰ Zahradník, Rosůlek 2017, s. 70.

¹¹ Ibid, s. 99-103.

¹² Rozhovor se zaměstnankyní statutárního města Brna.

¹³ Ženevská úmluva je úmluvou o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951, ve znění Newyorského protokolu ze dne 31. ledna 1967, publikována pod č. 208/1993 Sb. www.uhncr.cz, http://www.unhcr.org/cz/wp-content/uploads/sites/20/2016/12/Umluva_1951_a_Protokol_1967.pdf [navštíveno 9. 8. 2018].

¹⁴ Gunter 2007, s. 2-5.

vznik českých NNO vztahujících se k problematice migrace a integrace cizinců. Následující porevoluční období se vyznačovalo poměrně liberálním vztahem¹⁵ k imigraci jak u české společnosti (vstřícného přijetí se dostávalo především občanům Bosny a Hercegoviny), tak i v oblasti zákonodárné, kdy získávání pobytových a pracovních oprávnění pro občany jiných zemí zdaleka nepřipomínal současný komplikovaný a mnohdy beznadějný proces.¹⁶

Mezi prvními vzniklými NNO na našem území byly Organizace pro pomoc uprchlíkům v Praze (OPU) v roce 1991, Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE) v roce 1992 v Brně a Poradna pro integraci (PPI) v roce 1997 v Praze (PPI). Příznivé podmínky pro vznik NNO dává pražský advokát a člen Výboru pro práva cizinců Pavel Čížinský do souvislosti s existencí institutu azylu a s příznivými finančními podmínkami, které v devadesátých letech panovaly. Dalším faktorem, který vznik a vývoj NNO ve vztahu k cizincům zásadně určoval, není dle názoru Čížinského jen zájem státu o pokrytí některých oblastí a řešení problematických sociokulturních jevů jinými subjekty, ale samotná škodící politika státu, jež tyto jevy vytváří a vede tak přirozeně k zapojení nespokojené občanské společnosti (rozhovor Karadžosové s Pavlem Čížinským).¹⁷ Mezi neméně významnými činiteli může být i obtížně měřitelný faktor solidarity českých občanů s cizinci, stejně jako osob, které si sami migrační zkušeností prošli. Koncem devadesátých let již existovala poměrně pevná infrastruktura NNO řešící problematiku cizinců, která poskytovala především sociálně-právní poradenství. Nástup restriktivní politiky státu vyvrcholil přijetím zákona o pobytu cizinců z roku 1999 (č. 326/1999 Sb.), který nastolil přísná pravidla a obtížné byrokratické procesy.¹⁸ Reakcí na vzniklou situaci bylo posílení role neziskového sektoru jakožto garanta práv cizinců. Zpřísněn byl následně i zákon o azylu (2001), dalším milníkem v ohledech imigrační, a také integrační politiky byl vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004 a následné zavedení Schengenského prostoru, v jehož důsledku je ČR nucena ke konzultaci některých svých politik s okolními státy a dodržování bruselských směrnic.

¹⁵ V období těsně po revoluci (1990–1996), označované jako liberální a spojované s nahrazováním starých struktur novými a nulovou integrační politikou, nepatřila migrační politika k prioritním tématům tehdejších vlád, a proto je toto období někdy označované přívlastkem „laissez faire“. Dnes hovoříme o neorestriktivní fázi. (Kušniráková, Čížinský 2011, s. 497-517.)

¹⁶ Gunter 2077, s. 2.

¹⁷ Karadžosová 2012, s. 48-51.

¹⁸ Gunter 2007, s. 1-3.

Nevládní neziskový sektor v ČR pracující s migranty

Většina odborníků se v teoretických definicích shoduje, že neziskový sektor je nedílnou součástí všech demokratických společností a jeho funkce jsou z podstaty věci značně rozmanité.¹⁹ Jednotná konsensuální definice však chybí. Na základě teorie stanovené profesorem Pestoffem se neziskový sektor dělí na typ neziskový veřejný, typ neziskový soukromý a typ neziskový domácností²⁰ (jedná se tedy o skupiny bez legislativního rámce, například rodiny či sousedské komunity). Výzkumné otázky předkládaného textu se zabývají *soukromým neziskovým sektorem*, ve veřejném diskurzu i v odborných kruzích se spíše setkáváme s označením *nevládní neziskový sektor/organizace*. Přívlastek *nevládní* tak lépe vystihuje institucionální oddělení od státních mocenských struktur.²¹ Definice NNO, které jsou předmětem této práce, vychází ze strukturálně-operacionální definice profesorů Lestera Salamona a Helmuta Anheiera, která stanovuje pět kritérií, která kategorii NNO vymezují.²²

Jsou jimi: kritérium institucionalizace (vnitřní struktura organizace), oddělení subjektu od vlády (nevztahuje se na finanční prostředky), nezisková povaha subjektu a samosprávnost subjektu, v poslední řadě pak kritérium dobrovolné participace osob v rámci subjektu.²³

Pro účely zkoumání existujícího vztahu státu a neziskového sektoru slouží dělení NNO dle funkcí, které vykonávají. Toto kritérium vychází z typologie rozpracované Pospíšilem²⁴ pro účely mezinárodní komparace neziskového sektoru v demokratických společnostech. Konkrétní NNO plní jednu z pěti hlavních funkcí — *servisní, veřejně-politickou advokační, občanskou advokační, budování přemostujícího sociálního kapitálu a budování svazujícího sociálního kapitálu*,²⁵ přičemž je běžné, že se jednotlivé funkce prolínají. Obecně platí, že NNO si stanoví dominantní funkci, prostřednictvím které naplňuje dlouhodobé cíle a ke které se hlásí se svých stanovách, zbylé funkce jsou pak dopadem funkce první.

V předkládaném textu je zmínka o *funkčnosti* relevantní nejen pro zpřehlednění služeb, fungování, strategií a cílů jednotlivých NNO pracujících s migranty, ale do jisté míry

¹⁹ Klíčnicková 2016, s. 8.

²⁰ Rekořík a kol. 2010, s. 21.

²¹ Klíčnicková 2016, s. 13.

²² Salamon, Anheier, 1997, s. 526.

²³ Klíčnicková 2016, s. 13-15.

²⁴ Pospíšil 2009, s. 32.

²⁵ Ibid.

specifikum *poslání* každé z NNO vypovídá, a v některých případech i předurčuje, povahu vztahu se státním sektorem.

V praxi NNO pracující s migranty v ČR zastávají všech pět uvedených funkcí; neziskový sektor cizincům poskytuje všeobecnou podporu od sociálně-právního poradenství, přes psychosociální pomoc, organizují a zajišťují kurzy češtiny a rekvalifikační kurzy, spravují azylové domy, umožňují přístup na internet, doprovod na úřady, tlumočnictví, kurzy socio-kulturní orientace a další nízkoprahové služby, to vše bezplatně. Snaží se také o potírání případných xenofobních a rasistických nálad vůči cizincům ze strany domácí populace. V současné době je na území ČR celkem 38 nevládních neziskových organizací, které se věnují migraci a integraci cizinců na různých úrovních.²⁶ Pro účel výzkumu jsem zvolila ty nevládní neziskové organizace, které jsou součástí *Konsorcia nevládních organizací pracujících s migranty* (to zaštiťuje v současnosti celkem dvacet NNO působících po celém území ČR). NNO sdružené v Konsorciu jsou aktivními a stabilními aktéry v otázkách migrace a v současnosti se aktivně zasazují o integrační strategie na lokální úrovni. Konsorcium spolu s členskými NNO vytváří silnou platformu v oblasti advokacie — cílí na dosažení změn v migrační politice státu, rozšíření a ochranu práv cizinců a v obecnosti se snaží prosadit takovou migrační politiku, která by nebyla apriori diskriminační.

Názory respondentů na roli NNO v otázkách migrace a integrace

Zaměstnankyně Konsorcia nevládních organizací pracujících s migranty (20. 7. 2018):

„Role neziskového sektoru je naprosto nezastupitelná, především proto, že NNO mají oproti státnímu sektoru tu výhodu, že v momentě kontaktu s klientem vzniká důvěrný vztah; stát z principu věci tímto způsobem nikdy fungovat nemůže. Ať dělá, co dělá a mnohdy to dělá i dobře, vždy bude mít pozici „kontrolora“ a vy se jako cizinec nikdy nebudete svěřovat někomu, kdo má v rukou rozhodnutí, zda v daném státě zůstanete či nikoliv. Stát si je této mocenské nerovnosti samozřejmě vědom, stejně tak si je i vědom toho, jak moc nás potřebuje a to, že to někdo relativizuje to je čirý populismus a politická hra. Hlavní město si do jisté míry alespoň uvědomuje tento fakt, ale malá okresní města, ty roli nevládních organizací zcela bagatelizují a běžně zaznívají ohledně problematiky pracovní migrace názory, že by bylo nejlepší posílit policejní hlídky, a že daní pracovníci si sami vybrali tu žít. Není to nikdo jiný než neziskové

²⁶ Nestátní neziskové organizace, www.cizinci.cz, <http://cizinci.cz/cs/2043-nestatni-neziskove-organizace-nno> [navštíveno 10. 8. 2018]

organizace, kdo reálně řeší problémy cizinců na ubytovnách a snaží se zlepšit alespoň částečně jejich životní podmínky.“

Sociální pracovnice, lektorka integračních kurzů, Diecézní Charita, Slovo 21, Brno (29. 7. 2018):

„Role NNO je klíčová, sociální služby fungují na zakázku státu, NNO pracující s cizinci v ČR mají know-how už třetí dekádu, víme, co je potřeba zafinancovat, známe klienty a víme, co potřebují, pochybují, že by stát byl schopen nás efektivně nahradit.“

Odbornice na migraci, bývalá zaměstnankyně Centra pro integraci cizinců, dnes působí v NNO, Praha, Brno (15. 8. 2018):

„Existence neziskového sektoru je ukázka občanské a demokratické společnosti, a pokud existovat nebude, pak máme namířeno k autokracii. S tím, jak stát stále prohlašuje, že neziskový sektor rozkrádá peníze, se tou autokracií nakonec staneme, ale stát na tom bude ekonomicky tratit“

Zaměstnankyně Konsorcia nevládních organizací pracujících s migranty (20. 7. 2018):

„Role NNO je zásadní, ale nesmíme zapomínat na sebereflexi, ta tu často chybí“

Právník, OPU, Plzeň (28. 8. 2018):

„Jasně, neziskový sektor je v otázkách problematiky cizinců nesmírně důležitý, reálně opravdu poskytuje kvalitní pomoc, ale dokud mi sami nebude umět vysvětlit naši vlastní důležitost veřejnosti a té majoritě, která se cizinců bojí, tak situace bude neustále stejná. Musíme oslovovat veřejnost a i straší generace a jasně vysvětlit naši roli“

Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty

Konsorcium bylo založeno v roce 2003 a dlouhodobě usiluje o posílení dialogu mezi různými aktéry v migračních a integračních otázkách. Představitelé neziskových organizací na

pravidelných setkáváních Konsorcia přichází s konkrétními podněty (ty zpravidla vychází z osobních zkušeností pracovníků jednotlivých NNO) a následně je nastolen okruh témat, kterými se zástupci NNO spolu s vedením konsorcia strategicky zabývají. Prioritní témata jsou následně rozpracována v dlouhodobé cíle.

Zaměstnanec Konsorcia (20. 7. 2018)

„Konsorcium je tady patnáct let a v podstatě všechny NNO věnující se jakkoliv migraci a integraci zaštiťujeme. Ten popud k založení pramenil z toho, že tradičně byla nezisková scéna od 90. let fragmentovaná a fungoval zde poměrně velký počet organizací, cítili jsme potřebu NNO více koordinovat dovnitř, vyměňovat si informace, jsme konec konců klasická platforma, jakou má řada jiných oborů“

Mezi aktuálními tématy, jimiž se české NNO pracující s cizinci zabývají, jsou: postavení migrantů na českém trhu práce, přístup migrantů ke zdravotní péči a veřejnému pojištění, integrace cizinců na místní úrovni, politická práva migrantů dlouhodobě žijících v ČR, začleňování dětí migrantů do českého vzdělávacího systému, přijímání a integrace uprchlíků ze zemí zasažených válkami, vztah nucené migrace a zahraniční rozvojové spolupráce, bezpečnostní aspekty migrace a reforma společného evropského azylového systému.²⁷ Pro zpřehlednění toho, co jednotlivé členské organizace ideově zastávají a co v praktických ohledech vnímají za nejpálčivější problémy, byl sepsán v roce 2015 Migrační manifest.²⁸

Zaměstnanec Konsorcia (20. 7. 2018):

„(...) sepsání pramenilo z přirozené potřeby si sjednotit základní hodnotový rámec a stanovit si pevnou pozici v českém nevládním neziskovém sektoru; bylo schváleno konsensem, z listiny vycházíme při advokačních aktivitách,“

²⁷ Témata, www.konsorcium.cz, <http://www.migracnikonsorcium.cz/cs/> [navštíveno 14. 8. 2018]

²⁸ Celé znění manifestu je dostupné na: <http://www.migracnimanifest.cz/cz/index.html>

Konsorcium, jak již bylo uvedeno výše, sdružuje hlavní aktéry českého nevládní neziskové sektoru, kteří se významně podílí na integračních procesech ve vztahu k cizincům. Dominantní funkcí této střešní organizace je bezpochyby její advokační práce (NNO s veřejně-politickou advokační funkcí), ta v sobě zahrnuje především proces vyjednávání s politickými subjekty (lobbying), vstupy do legislativních procesů (například připomínkování novel cizineckého zákona), odborné a analytické komentáře. Vedle situace na domácí scéně se vedení zabývá i evropskou migrací a globální migrační agendou. Společně s členskými organizace vytváří proaktivní a reaktivní agendu, přičemž jak podotýká samo vedení, je většina zásahů těch reaktivních.

Zaměstnanec Konsorcia (20. 7. 2018):

„Většina našich výstupů je reakcí na něco, třeba na prohlubování restrikcí vůči migrujícím osobám, nicméně je naším cílem v budoucnu být stále více iniciativní a agendu také nastolovat.“

Ve vztahu k státnímu sektoru má Konsorcium své zastoupení ve Výboru pro práva cizinců Rady vlády pro lidská práva,²⁹ kde se účastní připomínkování vládních návrhů příslušných dokumentů. Zástupci akademické obce, odborné i občanského veřejnosti spolu s Konsorciem většinou tvoří protiváhu členům Výboru z řad zástupců státních orgánů a jen vzácně jsou tyto dva tábory názorově jednotní. Příkladem „konsenzu“ může být situace z roku 2017 kdy se na stranu Konsorcia nevládních organizací postavila také České advokátní komora a Rada vlády pro lidská práva v ostré kritice vůči Poslanecké sněmovně — ta 26. 7. 2016 schválila novelu Zákona o pobytu cizinců a to: *„v podobě, která představuje největší zásah do českého cizineckého práva za poslední desetiletí. Sněmovna zákon přijala i přes výhrady Senátu, který předtím návrh zamítl, protože některé jeho části jsou v rozporu s mezinárodním i ústavním právem a nerespektují lidská práva.“*³⁰

²⁹ Výbor pro práva cizinců Rady vlády pro lidská práva, dle vlastní definice, působí jako poradní a podpůrný orgán ve věci práv cizinců žijících v České republice. Výbor především diskutuje aktuální otázky ze své působnosti a dává Radě podněty. Výbor se dále podílí na vypracování zpráv pro kontrolní mechanismy mezinárodních smluv. Vedle toho plní další úkoly uložené Radou, případně koná z vlastní iniciativy v souladu se statutem a jednacím řádem Rady a statutem tohoto výboru (Výbor pro práva cizinců, www.vlada.cz, <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/pro-prava-cizincu/uvod-55935/> navštíveno 14. 8. 2018).

³⁰ Konsorcium nevládních organizací, <http://www.migracnikonsorcium.cz/cs/> [navštíveno 19. 8. 2018]

Tento příklad projednávání novely cizineckého zákona ilustruje zacyklené pokusy NNO, konkrétně Konsorcia každé dva roky zmírnit dopad stále intenzivnějších restriktivních opatření vůči cizincům v české legislativě a stává se tak zásadním sporem mezi reprezentantem českého neziskového sektoru (respektive všemi NNO věnující se cizinecké problematice) a Ministerstvem vnitra. Uvážíme-li časovou vytíženost jednotlivých servisních NNO, je Konsorcium z hlediska prosazování zájmů neziskového sektoru u politických subjektů nezastupitelným aktérem.

Zaměstnanec Konsorcia (20. 7. 2018):

„To je takový evergreen, že každé dva roky řešíme novelu. Vnitro, prostřednictvím jednoho soc. demokratického poslance k novele vydalo komplexní pozměňovací návrh, který zásadně omezoval práva cizinců v Česku, obešlo to řádný legislativní proces, načež my jsme na to velice otevřeně reagovali. Jsou k tomu i mediální záznamy a tady jsme šli do přímé konfrontace, nic jiného nám už nezbývalo, no a jsem přesvědčený, že díky našemu úsilí se podařilo minimalizovat tu nejhorší část novely. A následně, i když to nemělo takový legislativní dopad, jak bychom si představovali, tak se nám podařilo díky aktivní intervenci, aby to celé bylo v Senátu zamítnuté. Následně to poslanecká sněmovna sice přehlasovala, ale pro nás to bylo zásadní v tom, že jsme vyslali důrazný signál. Pokud půjde někdo tak daleko, my si to nenecháme líbit a teď mluvím za celý neziskový sektor pracující s migranty. Ani tato kontinuální anti-imigrační atmosféra neznamená, že každá restrikce proti cizincům projde bez povšimnutí. Samozřejmě nemáme tu sílu udělat sami od sebe něco zásadního, proto se snažíme jednat s různými politickými stranami a politiky a hledat podporu tam, například se aktivně stýkáme s poslanci. Je důležité neustále hlídat proces, především ten legislativní, sledovat politickou situaci a být ve střehu, pak jsme schopni dobrých výsledků.“

V kontextu mnohdy komplikovaného vztahu mezi státním a neziskovým sektorem plní střešní organizace funkci mírotvorce, kdy si vedení dlouhodobě staví pevnou pozici v oblasti couloirní diplomacie. Zároveň dokáže efektivně sjednotit heterogenní neziskovou scénu v klíčových otázkách.

Zaměstnanec Konsorcia (20. 7. 2018):

„Máme kontakty ve všech demokratických stranách a advokační práce je významně založená na proaktivní spolupráci vůči policy makerům (vyhledávat lidi, co jsou ochotni poslouchat) a na vytváření expertízy, kterou nemá nikdo další. Spíše než profilování se jako aktivistické organizace, vše stojí a padá na lobbingu. Děláme datově založené odborné a analytické výstupy, byť to nevypadá, snažíme se normalizovat vztahy s klíčovými aktéry, primárně s Ministerstvem vnitřem.“

Zaměstnankyně Konsorcia (20. 7. 2018):

„Běžně se tak stává, že jsou období, kdy se některé NNO upozadí, protože konkrétní agenda pro ně není klíčová, ale z valné většiny se tematicky vždy shodujeme. Důležitá je vzájemná důvěra, fungujeme jako servisní organizace pro naše členy. Někdy se stane, že je nám vytýkáno, že jsme málo aktivističtí, ale já jsem zastáncem toho, že někdy je nutné a důležité i mlčet.“

Přes očividný přínos pro celý neziskový sektor věnující se migraci a integraci, se organizace potýká s otázkami přežití, a to v celkem pravidelných intervalech. Byť se na obavě z nedostatku finančních prostředků shodují všechny NNO, těm s funkcí servisní, se zpravidla ze své podstaty daří o něco lépe před státním sektorem svou činnost obhájit a zajistit tak lepší kontinuitu financování; slabinou střešních organizací je neexistence konkrétní cílové skupiny, a tak i indikátorů.

Zaměstnankyně Konsorcia (20. 7. 2018):

„Financování je nejsložitější část NNS, tak i Konsorcia; vždy se nejhůře financují střešní organizace, a to proto, že chybí indikátor těch, na koho se zaměřujeme, cílová skupinou můžeme být my sami anebo naši kolegové. Žijeme minoritně z členských příspěvků,³¹ a nemůžeme nabídnout to, co třeba platforma poskytovatelů soc. služeb, a to si myslím, že nám někteří naši členové vyčítají. Jsme malou platformou se specifickým tématem a malým počtem členů. Jen tak tak si zajistíme provoz. Přežíváme z grantů od nadací nebo se nám podaří dostat dotaci do městských částí do sto tisíc korun, a to na nějakou akci, konference, na vydání

³¹ Členský příspěvek tvořil pět tisíc korun ročně, od roku 2016 došlo k navýšení na sedm tisíc, v současnosti se uvažuje o proporcionalní výměře členského příspěvku namísto plošné fixní částky.

publikace atd. Pak máme větší dotace — ideálně na dva tři roky, a ty jsou z evropských fondů. Nyní končíme dvouletý projekt a nevíme, co bude dále, nejvíce problematický je omezený časový úsek projektů.“

Jak představitelé Konsorcia, tak všichni respondenti výzkumu z NNO se shodují na tom, že nejtěžší je personální udržitelnost, která se odvíjí od délky projektu.

Zaměstnankyně Konsorcia (20. 7. 2018):

„Nemusíme tady existovat za dva roky; úvazek, který můžeme nabídnout je nulový. Jakkoliv se můžeme snažit, tak neustále nevíme, co s námi bude. Například nám projekt skončí v říjnu, máme sice našetřeno z členských příspěvků (dostali jsme grant od města Prahy na den Migrantů asi sto tisíc korun) a přežijeme do března (pozn. autorky: do března 2019), možná února, ale další projekt začíná od ledna (mezinárodní projekt zaměřený na pracovní migraci a na integraci na lokální úrovni,), my se ovšem dozvíme, zda dotaci obdržíme bez dostatečného časového předstihu a tak je to pokaždé. Fungujeme sice patnáct let, ale je to hodně nadnesené, věčně to určitě nefungovalo. Když skončil grant, pak se o konsorciu nevědělo třeba tři roky, ale jako instituce jsme nějak přežili, byly tady doby, kdy lidé pracovali na dohodu.“

Financování je tak alfou a omegou NNS a špatná kontinuita finančních prostředků dlouhodobě způsobuje krizi neziskového sektoru. Ta se projevuje odchodem řady profesionalizovaných zaměstnanců ve chvíli, kdy se blíží ke konci projektu a budoucnost lze jen stěží predikovat. Řešením se jeví smlouva o dlouhodobé spolupráci s Ministerstvem vnitra; na toto téma představitelé podotýkají:

Zaměstnankyně a Zaměstnanec Konsorcia (20. 7. 2018):

„(..) s takovou smlouvou bychom asi těžko mohli volně demonstrovat před Vnitrem, znamenalo by to, že oni sami by museli najít peníze a těžko bude vláda navyšovat rozpočet kvůli migraci, tím pádem bychom jim museli něco nabídnout. Přes všechny strach o existenci jak Konsorcia, tak jednotlivých NNO si raději uchováme neutralitu a možnost kdykoliv státní sektor otevřeně kritizovat.“

V ČR je role Konsorcia nezastupitelná, především v tom otázce monitoringu legislativních změn. Jako zásadní úspěch pak respondenti vnímali samotný akt poddání ústavní stížnosti a ukázka halasného nesouhlasu s konáním státní reprezentace.

Ředitelka NNO spolupracující s Konsorciem, Praha, (1. 8. 2018):

„Kdybychom tu nebyli, tak je situace horší, nikdo kromě nás se sledování novely nevěnuje, máme možnost alespoň něco málo prosadit, ten zákon by byl jinak daleko horší. Myslím, že se v roce 2017 ukázalo, že to, co děláme, má váhu. Podala se ústavní stížnost a to téma se dostalo do povědomí lidí, ale i zákonodárců a Ministerstva vnitra. Pochopili, že není možné odhlasovat jen tak cokoli, že tady je někdo, kdo se bouří. Mysleli si, že načtou něco ve druhém čtení v Poslanecké sněmovně a nikdo si toho ani nevšimne. To, že jsme se rozhodli to tak nenechat je úspěch, ale měřitelný není a tento trend je podle mě cesta do pekel, všichni dárce chtějí vidět dopad, ale v měkkých oblastech je to nereálné, to se nedá dát do tabulek, čísel. Ano, ve výroční zprávě budeme mít grafy, protože je to trend, ale reálně je to nesmysl, je to odvádění pozornosti od toho, co by ten neziskový sektor měl dělat.“

Zaměstnankyně NNO, Brno (20. 7. 2018):

„To, co udělalo Konsorcium v roce 2017 bylo neuvěřitelné, nikdo z NNO reálně nemá čas řešit legislativu.“

Zaměstnanec NNO, sociální pracovník, Praha (30. 7. 2018):

„Právnička z naší NNO se věnovala připomínkování novely cizineckého zákona na úkor vlastního času, a to pracovala 60 hodin týdně.“

Existenci a fungování Konsorcia tak vnímají členské organizace nadmíru pozitivně; v opakovaně zdůrazňovali, že NNO nemají časové ani finanční prostředky věnovat se advokační činnosti a aktivnímu dialogu s různými politickými subjekty. V tomto ohledu jsou výstupy Konsorcia nenahraditelné. Kritické hlasy se objevovaly v kontextu tuzemských aktivit, kdy by některé členské organizace uvítali snahu Konsorcia orientovat se spíše než na globální aspekty

migrace a situaci v EU na regionální problémy, především pak střety NNO s lokální politickou reprezentací.

Zaměstnanec NNO, sociální pracovník, Praha (30. 7. 2018)

„O konsorciu je slyšet, ale stejně je to pro úzký okruh diváků, protože já jako Čech, kdybych se na něco takového podíval, tak mi to neřekne nic o migraci v Čechách. Nezajímá mne, co si myslí Brusel, ale kolik je u nás cizinců a kde jsou dílčí problémy. Má ten Okamura pravdu? Nebo je to něco nafouknutého?“

České nevládní neziskové organizace a (versus) stát

Jak bylo uvedeno výše na příkladu akce Konsorcia, bez existence neziskové scény by prošly mnohé restriktivní legislativní změny v cizineckém a azylovém zákoně a vnímání migrace jako ekonomického a bezpečnostního problému by se nadále prohlubovalo. Byť jsou NNO zabývající se migrací a uprchlíky ideově a strategicky zastřešené Konsorciem, mnoho z nich plní odlišné funkce a ve své práci dosahují různých výsledků. Dominantním pojícím prvkem všech z nich jsou obtížné pracovní podmínky. Při rozhovorech respondenti opakovaně zdůrazňovali, že samotná existence NNO, ale i povaha vztahu se státním sektorem je odvislá od situace v oblasti financování. Zvláště pak NNO se servisní funkcí, tedy organizace poskytující sociálně-právní poradenství, se stávají závislými na finančních zdrojích z grantových výzev ministerstev a EU fondů (až devadesát procent); i v tomto případě jsou finance přerozdělovány za podmínek stanovených státními orgány ČR. V této otázce mnoho NNO vzneslo požadavek u Evropské komise, aby bylo Ministerstvo vnitra vynecháno z procesu distribuce finančních prostředků z evropských fondů na migrační politiky.

Ředitelka NNO, Praha (1. 8. 2018):

“ (...) stěžovali jsme si Evropské komisi na praktiky přerozdělování financí, ale řekli nám, že je to standardní postup ve většině států, a že v tom nevidí střet zájmů. V EU ovšem nevidí tu osobní úroveň té nesnášenlivosti. Je na nás nazíráno kontinuálně jako na ty co přináší jen problémy, a že je lepší nás nefinancovat. Většina evropských států absolutně nerozumí osobní antipatii, samozřejmě v jiných státech EU se neziskový sektor se státním také střetává,

ale na profesní úrovni a s respektem. Ovšem tady to takto nikdy nebylo, když se znelíbíte jako osoba, tak se s Vámi už nikdo bavít nebude.“

V diskuzi nad nejpálčivějšími problémy současného neziskového sektoru všichni respondenti napříč uvedli otázku financování; jak již bylo řečeno v předchozím odstavci, servisní NNO jsou sice odkázané na přerozdělování financí z rukou státu, na druhou stranu na mnoha místech ČR jsou takové organizace jedinými kvalifikovanými poskytovateli služeb cizincům. Pokud by stát u těchto organizací kontinuitu financování nedodržel, nebyl by sám schopen pokrýt služby, a to ani prostřednictvím vlastní sítě Integročních center, neboť je běžnou praxí, že pro instituce státního charakteru služby cizincům poskytují opět pracovníci neziskového sektoru (běžně se tak jedná o právníky, lektory češtiny a sociální pracovníky).

V této souvislosti uvedla respondentka příklad selhání státního aparátu v důsledku špatné koordinace v návaznosti financování projektů pro NNO.

Zaměstnankyně OPU, právnička, Brno (14. 8. 2018):

„V době největší „krize“, která je spíš krizí našeho systému a společenských hodnot jsem byla zaměstnaná na malý úvazek v NNO ale přitom jsem jezdila do detencí dělat právní poradenství. Je dané zákonem, že lidé v detencích musí mít zajištěné právní poradenství. Z nějakého důvodu se stalo, že půl roku NNO nemělo peníze, jednoduše proto, že nikdo z ministerstva nevypisoval výzvy a my museli vše financovat z darů. Přitom to stát musí zajišťovat, a i loňský rok byl výpadek a já jsem neměla měsíc mzdu. Tohle to je nesnesitelné. OPU byla jediná organizace, která se přihlásila, aby zajišťovala právní poradenství v detencích a neustále nám projekt vraceli a kvůli naprostým nesmyslům. Proč? Vykládám si to jen osobní antipatii, protože právníky potřebovali. Jejich přístup vyloženě dosahoval stupně buzerace.“

Bývala zaměstnankyně NNO, právnička, Praha (30. 7. 2018):

„Vnitro musí zajistit, že všichni v detencích mají přístup k právní ochraně, já jsem tam také jezdila a když jsem tam potkala advokáty mimo neziskový sektor, tak jsem se velice často setkávala s kopírováním žalob; ti lidé to berou jako snadný zdroj peněz. Sem tam se stane, že není nikoho, kdo by tam jel a tak se Vnitro narychlo snaží dodat skutečně pochybné advokáty.“

Nepravidelné návaznosti projektů jsou stále aktuální a trpí tím nejen samotní pracovníci NNO, kteří jsou mnohdy vystaveni kontinuální úzkosti ze ztráty pracovní pozice, ale zásadně to ovlivňuje i samotné klienty. Aby byla klientu-cizinci poskytnuta pomoc, o kterou žádá, je nezbytné, aby spadal do tzv. cílové skupiny dané NNO; provoz sociálně právního poradenství a dalších aktivit je pevně spjat s konkrétním projektem a ten je vždy zaměřen na naplnění potřeb úzce definované cílové skupiny, (zpravidla jsou projekty vypisované pro cizince s konkrétním typem pobytu, nebo jsou projekty ohraničené věkem, určené pro konkrétní gender atd.) a zde dle respondentů tkví zásadní střet. Ten, kdo navrhuje konkrétní projekty není sám neziskový sektor, přestože má nejaktuálnější přehled o cizinecké problematice v kontextu každodenní perspektivy, ale samotní státní zaměstnanci. V praxi se tak často mívá reálná potřeba cizince s představou o potřebách cizince. Mnoho respondentů pak v této souvislosti vypovědělo, že pokud klient nespadal pod konkrétní cílovou skupinu (např. žadatelé o mezinárodní ochranu nemohou využít služeb Integračních center) pracovníci NNO i tak běžně poskytovali poradenství bez rozdílu pobytového statusu cizince.

Bývala zaměstnankyně NNO, právnička, Praha (30. 7. 2018):

„Integrační centra nabízejí služby cizincům, ale jsou limitováni pouze na danou cílovou skupinu, třeba žadatele o mezinárodní ochranu na ty se to nevztahovalo, já jsem je brala načerno. Zpravidla NNO mají více projektů, tak aby nemusel být nikdo odmítnut. Tam se to vykázat nějak může, ale v Integračním centru to nejde. Je to veliký problém; některým skupinám jsem nemohla pomoci. Třeba EU občané také potřebují integrační pomoc, ale Bulhar a Rumun nespadá do cílové skupiny třetizemce. Placené právní poradenství si jistě nemůže dovolit. Za kým má jít?“

Slovy ředitelky pražské NNO (1. 8. 2018) se jedná o nejbolestivější místo české neziskového sektoru a dále uvádí:

„Já nepotřebuji projekt s inovací, já tady mám poradenství, které mám vyzkoušené, že pětadvacet let funguje a je potřebný a musím zajistit jeho následné přežití. Přesto se musím schovávat do nějakých obskurních inovativních projektů.“

Bývala zaměstnankyně NNO, Brno (27. 8. 2018):

„Pokud děláte služby, tak mám zajištěný alespoň relativně stabilní tok financí, ale pokud chcete dělat aplikovaný výzkum nebo cokoliv inovativního, tak je to těžký.“

Byť je povaha vztahu NNO se státním sektorem dlouhodobě nestabilní, většina respondentů se shoduje, že spíše než systémově se dobré či špatné vztahy odvíjí od lidského faktoru. Respondenti shodně uváděli, že přístup Ministerstva vnitra, úřadů, policie a české veřejnosti k cizincům je v ČR silně restriktivní. Na celostátní úrovni se jako nejkomplikovanější jeví vztah s Odborem azylové a migrační politiky, kde dle respondentů existují „*dlouhodobě napjaté vztahy*“; jako možný důvod pak uvádí opakované připomínkování novely zákona, což zástupci státního sektoru vidí jako zpomalující proces a komplikaci. Aspekt osobního faktoru nejčastěji uváděli respondenti z řad sociálně pracovníků a interkulturních pracovníků na lokálních úrovních, kdy opakovaně zaznamenávali při doprovodech klientů na úřady osobní apatii ze strany úředníků.

Bývalá zaměstnankyně NNO, lokální samospráva města, (27. 8. 2018):

„Tomáš Haišman³² pracoval na Odboru azylové a migrační politiky dvacet let měl dar vytvářet negativní emoce. Nastolil přístup, který se tam drží dodnes.“

Zaměstnankyně NNO, právnička, Brno (14. 8. 2018):

„Vztahy s ministerstvem jsou neustále napjaté, je to dáno i principem, na kterém funguje právní spor — často žalujeme Vnitro a policii a s každým vyhraným případem je to horší, zároveň je právní závazek ČR poskytovat cizincům právní poradenství.“

Zaměstnanec NNO, sociální pracovník, Praha (30. 7. 2018):

„Dříve jsme dělávali pro Vnitro práci, ale skončili jsme a to proto, že jsme byli dost kritičtí. Odbor azylové a migrační politiky je jednoznačně symbolem oprese a zároveň jsou i

³² Tomáš Haišman pracoval jako ředitel OAMPu přes dvacet let, mezi neziskovými organizacemi platil za nekompromisního úředníka, který se ostře vymezoval vůči migračním kvótám, fungování Evropské komise a netajil se odporem k celé migrační vlně. (www.lidovky.cz, https://www.lidovky.cz/lide/zemrel-tomas-haisman-superurednik-pres-azyly.A180307_210602_lide_ele) [navštíveno 28. 8. 2018].

garantem integrační politiky, takže je to hodný a zlý policajt zároveň. Měli jsme pětiletý projekt, kde jsme přímo tlumočili na Odboru a poskytovali sociálně-právní poradenství při komunikaci s úředníky. Nejdříve nás kritizovali, že máme soc. pracovníka přímo u nich, ten tam prý nemá co dělat. Ta jejich myšlenka byla, že máme vykazovat především co nejvíce klientů. Nejdříve nám zrušili soc. pracovníka, a tak jsme si klienty vzali k nám do NNO. Nakonec se jim přestal líbit i náš právník, protože moc kritizoval úředníky. Dovolili nám jen tlumočit, až nás nakonec úplně vystřídali."

Několik respondentů z řad sociálních pracovníků a právníků uvedlo, že zlepšení vztahů se státním sektorem probíhá na lokálních úrovních (především na úřadech práce) neoficiální cestou; na základě dlouhodobé profesní interakce s konkrétními úředníky, kdy se po určité době podaří vztahy normalizovat, popřípadě vzniká přátelský přístup ke klientovi.

Právník, OPU, Plzeň (28. 8. 2018):

„Státní orgán se na neziskový sektor dlouho díval skrz prsty a je tomu i nadále. Pokud se to zlepšuje, tak se mění vztahy s úředníky, se kterými se postupně sblížíme v každodennosti, a na lidské úrovni, systémově se nic nemění. Kdybych měl říct, jak se v obecnosti chová stát (úřady práce, policie, Odbor pro azylovou a migrační politiku) a česká veřejnost k cizincům, tak je to negativní a arogantní přístup, v kontextu humanity je to neakceptovatelné.“

Přes zjevně nepřátelské vztahy je nucen státní sektor včele s Ministerstvem vnitra s neziskovým sektorem spolupracovat, a to v otázkách realizace státního integračního programu.

Ředitelka NNO, Praha, (1. 8. 2018):

„Vnitro na to nemá lidi ani prostředky, neziskové organizace jsou ty, které realizují integraci. V Integračním centru Praha NNO poskytují odborné služby na všech pobočkách — SIMI (genderová nerovnost), OPU (právní poradenství, řeší problematiku azylové ho řízení a navštěvuje detence, PPI (Poradna pro integraci), InBáze (zaměřuje se na pobyty cizinců z třetích zemí).“

Spolupráce NNO se státní správou na lokální úrovni se ukázala spíše jako nahodilá a odvislá od politické vůle a priorit dané politické reprezentace.

Zaměstnanec NNO, sociální pracovník, Praha (30. 7. 2018):

„Praha 2 sociální odbor městské části má 25 tis. cizinců a deklaruje, že žádné problémy s integrací nemají, přitom 80 procent až 100 procent našich klientů je z této části města. A klasicky řeší pracovní, občanské a sociální právo, ochranu dětí atd. Snažíme se s politickou reprezentací komunikovat, ale je to k ničemu, je to odvislé od politické vůle. Pokud něco funguje, tak předání si kontaktů — to dělají úředníci, ale pokud by se jednalo o finanční podporu, tak je to nemožné. Praha 2 s ODS na cizineckou problematiku nikdy žádné peníze neposkytne; Praha 7 kde jsou primárně Lidovci, tam je to lepší. Spolupráce se školami funguje dobře a Úřad práce pro Prahu 10, tam je to vynikající, ale jen proto, že na odboru hmotné nouze pracuje paní, která je naše velká fanynka. Tohle je čistě individuální rovina a bohužel je u nás v otázkách spolupráce mezi nestátním neziskovým sektorem a státním sektorem určující.“

V ČR tak nastává situace, kdy státní sektor migraci podporuje, ovšem pouze selektivně a v případech, kdy ji sám ekonomicky potřebuje. Na naše území proudí historicky nejvíce cizinců, a to ze Slovenska, Ukrajiny, Bulharska a Rumunska. Následkem vyčerpaného trhu práce, kdy zaměstnavatelé hlásí hospodářské komoře největší počet neobsazených míst v historii ČR, začal stát aktivně napomáhat tuzemským firmám s náborem „kulturně a jazykově blízkých uchazečů“ o zaměstnání. O žádostech bude v následujícím roce 2019 rozhodovat ministerstvo průmyslu a obchodu.³³ Zástupci neziskového sektoru se valně shodují na tom, že byt' stát podporuje příliv pracujících osob do konkrétních regionů, následně však jejich integraci nikterak neřeší. Integrovaní potenciál těchto osob zůstává, dlouhodobě velice nízký; cizinec (zahraniční pracovník) často přichází do kontaktu se státní strukturou až v podobě jeho represivních složek. Služby neziskového sektoru následně vyhledává, aby zmírnil, zastavil nebo řešil následky napáchané sektorem státním — ten v teorii disponuje propracovaným integračním konceptem, prakticky však řeší pouze problematiku aspekty pobytu cizinců a

³³ Vláda vyslyšela návrh Hospodářské komory na zrychlení přijímání pracovníků z kulturně a jazykově blízké země, www.komora.cz, https://www.komora.cz/tiskova_zprava/vlada-vyslyšela-navrh-hospodarske-komory-aby-se-zrychlilo-prijimani-pracovniku-z-kulturne-a-jazykove-blizke-zeme-hospodarska-komora-zacina-prijimat-zadosti-firem-o-pracovniky-ze-srbska/ [navštíveno 15. 9. 2018]

jejich (ne)integrační potenciál. Většinou v souvislosti s narůstající kriminalitou v oblastech největší koncentrace těchto osob.

Tento stav se pak přirozeně odráží v mínění české populační majority, u které migrace/integrace vyvolává silně negativní ohlasy. Neziskové organizace působící v krajích s vysokým počtem zahraničních pracovníků (výzkum se soustředil primárně na Plzeňský kraj) poskytují individuální pomoc v oblasti sociálně-právního poradenství a v rámci pravidelného setkávání se zástupci lokálních samospráv plní řadu dalších nadstavbových funkcí. Především zaměstnanci NNO disponují přehledem o nekalém působení konkrétních agentur, které se významně podílí na vykořisťování svých zaměstnanců a dokáží lokální správě zprostředkovat informace, které by jinak byly obtížně dohledatelné a kterých nelze dosáhnout jinak než dlouhodobým důvěrným vztahem s klienty.

NNO, sociální pracovník, Plzeň (28. 8. 2018):

„Ministerstvo práce dělá vše proto, aby sem dostalo pracovníky, nově vláda jedná asi o 150 tisící., Dostanou práci, ale do dalších sfér života je už nikdo neintegruje, takže občanská integrace nebo kulturní se u těchto lidí rovná nule.“

V Plzni se zástupci neziskového sektoru a lokální samosprávy setkávají jednou za tři měsíce, funkci této platformy popsal respondent (NNO, právník, Plzeň, 28. 8. 2018): následovně:

„Nikdo systémově neví, jak řešit pracovní migraci — státní sektor tvrdí, že nemůže ovlivnit zákony a nemůžeme ovlivnit mentalitu lidí. Mě přijde za týden pět klientů, které zneužívá stejná agentura, já jim pomohu, ale tohle je ukazatel, že je systémově něco špatně. V Plzni existuje platforma mezi neziskovým a státním sektorem zabývající se migrací. Jednou za tři měsíce se setkáme v Centru pro integraci cizinců. Dochází k zajímavé spolupráci, ale je cítit, jak se navzájem díváme skrz prsty a teď státní orgány stále více chápou, že můžeme být spojka pro systémové řešení problémů, a to proto, že máme praxi a know how. Na posledních setkání jsme vždy řešili, aby klient byl kmenovým zaměstnancem u konkrétní firmy, se všemi výhodami, tím by nebyla potřeba práce agentur. Státní orgány dost šokovalo to, že jsem tam přišel s

klientem, který byl kmenový zaměstnanec a dobrovolně přešel do agentury. Není za tím nic jiného než finance, ale státnímu sektoru tyto věci jasné nejsou, protože nemají kontakt s realitou. Následkem toho, že agentury finančně bohatnou, mohou nabídnout lepší podmínky zaměstnanci, zaměstnavatel se nemusí o nic starat, a nakonec je to výhodné pro všechny, jen pro stát je to značně nevýhodné. Zástupci státního sektoru na nás reagovali nevěřícně. Dále jsme je informovali, že agentura může být subjektem, který skupuje nemovitosti a pak pracovníky rovnou ubytovává, tím to začíná to být problém pro celý region. Tohle vše bylo pro státní sektor absolutně nové.

NNO, sociální pracovník, Plzeň (28. 8. 2018):

„Vztahy mezi NNO a městem bych popsal asi následovně: město financuje naše služby cizincům a následně se od toho distancuje. Mají jednu sociální pracovníci na celý kraj, reálně nevím, co by město dělalo, kdyby Charita, OPU a Diakonie neexistovaly — bylo by tady 500 nezaopatřených klientů ročně. Neziskový sektor nemá suplovat roli státu, pokud to tak děláme, nemůžeme o sobě říkat, že jsme nezávislí.“

V kontextu integrace na lokálních úrovních se situace v Jihomoravském kraji (v Brně žije na 30 tisíc cizinců) stala jedinečnou. Statutární město Brno – Odbor Sociální péče, oddělení sociálního začleňování zavedl pozice vlastních interkulturních pracovníků³⁴ pro arabskou, ruskou, rumunskou a vietnamskou menšinu. Poprvé v dějinách ČR se stalo, že v otázkách soc. začleňování byli tematizováni cizinci ve strategiích a metodikách Agentur pro sociální začleňování. Tento prvotní pokus o implementaci integračního plánu nakonec Ministerstvo vnitra zamítlo s odůvodněním, že cizinci nejsou ohroženou cílovou skupinou. Statutární město Brno se nakonec stalo klíčovým partnerem Jihomoravského Integračního centra a od roku 2017 je nositelem celého projektu právě s významným pilotním konceptem (v kontextu v celorepublikové snahy zavést integrační strategie na lokální úrovni) interkulturních pracovníků. Vedle toho se vedení projektu zavázalo k vypracování *swot analýzy* výzkumnou organizací

³⁴ Interkulturní práce není v oblasti integrace novým konceptem; v roce 2015 vznikla Asociace pro interkulturní práci s cílem rozvíjet a profesionalizovat výkon interkulturní práce v ČR. Tento koncept dnes funguje v řadě neziskových organizací. V případě Brna se stal pevnou součástí projektu státního integračního programu na lokální úrovni. Asociace interkulturních pracovníků, www.interkulturniprace.cz, <http://interkulturniprace.cz/o-nas/vznik-a-vyvoj/> [navštíveno 11. 9. 2018].

SocioFaktor (agentura provedla kvalitativní výzkum a výzkum sociálních sítí) z důvodu neexistence ucelených dat o charakteru cizinecké problematiky ve městě Brně.

Zaměstnanec statutárního města Brna, dříve zaměstnanec NNO (27. 8. 2018):

„Jak jsem se sám ocitl v samosprávě, tak jsem začal před NNO obhajovat Ministerstvo vnitra, některé požadavky NNO jsou totiž nereálné. Třeba Sdružení pro integraci a migraci má skvělé nápady jako prohlubovat spolupráci s lokální samosprávou a neziskovým sektorem, ale já jsem jim byl nucen říct, že premiér Babiš skoro uvažoval, že ani žádné peníze obcím na integraci nepřidělí. Helena Dluhošová, která se dlouhodobě věnuje integraci cizinců na Ministerstvu vnitra musela bojovat, abychom měli vůbec nějaké peníze. Pan Babiš nám řekl, že neděláme vůbec nic, a že když si firmy tahají sem cizince, tak ať si je integrují sami. V samosprávě cizinci prioritou nejsou, v NNO, kde jsem dříve pracoval člověk napsal projekt a jen čekal. Tady nemůžeš bojovat, ale vést dialog, navazovat vztahy a brát ohled, jednou zatlačíš a už se s tím člověkem nedomluvíš. Já už neříkám, kdo je dobrý a kdo špatný. Nejtvrďší byl pan Haišman. Sami úředníci jsou někdy frustrováni a unavení.“

V otázkách konkurence se výpovědi respondentů shodovaly; panoval většinový názor, že byť jednotlivé NNO soutěží o podobné peníze a disponují určitým *know how*, které si chtějí chránit, je nezbytné udržovat vzájemné dobré vztahy čemuž výrazně napomáhá existence střešní organizace. V Brně pak na popud jednotlivých zaměstnanců vznikla neformální platforma *Migrovat Brno*, která si klade za cíl primárně řešit aktuální a bezprecedentní situace cizinců v Brně a okolí.

Zaměstnankyně NNO, právnička, Brno (14. 8. 2018):

„Já pocit konkurence nevnímám, jsem ráda, že vznikla platforma Migrovat Brno – je to důkaz, že jsme schopni kooperovat. Bývalí zaměstnanci NNO jsou v kanceláři veřejného ochránce práv, osobní vazby se udržují a to funguje velice dobře. Migrovat Brno vzniklo nejdříve neformálními obědy, pak se to přetavilo do nějakého setkávání se strukturou, ale stále hledáme formu – říkáme si co je nového, řešíme nějakou tematickou oblast.“

V době psaní tohoto textu efektivní kooperace pracovníků NNO v rámci platformy *Migrovat Brno* dokázala řešit situaci, která vznikla v souvislosti s Pracovním úřadem města Brna, který na základě své vlastní interpretace přestal vydávat příspěvky na bydlení cizincům.

Zaměstnankyně NNO, právnička, Brno (14. 8. 2018):

„(...) teď se řeší, že se cizincům bere příspěvek na bydlení, to je teď aktuální kauza, zákon je stejný, ale metodickým pokynem se změnila interpretace, tedy výklad pojmů. Vedeme dialog s Úřadem práce a s Ombudsmankou. Podal se podnět, kolují maily soc. pracovníků a na základě toho koncepčně jednáme, domlouváme se na tom, jak to budeme strategicky řešit, je zajímavé, že jen ten brněnský úřad práce přišel s touto restrikcí, zbytek republiky jedná na základě staré interpretaci. V tomto je naše platforma efektivní, problémy neřešíš individuálně, ale postavíme se proti jednání státu kolektivním prohlášením a situaci společně diskutujeme. Pražské Konsorcium dokonce několikrát přijelo za námi.“

Zaměstnanec NNO, sociální pracovník, Praha (30. 7. 2018):

„Konkurenty? Stále naše NNO mají výhodu, že je každá jedna unikátní, ale některé granty jsou si podobné v tomto ohledu tu jistá soutěživost být může. Klienty si ovšem nekrademe, protože většina cizinců z důvodu bezplatných služeb navštíví více NNO. Spíše vše stojí a padá na lidském faktoru.“

Zaměstnankyně NNO, Brno (15. 8. 2018):

„Pokud konkurence, tak se především týká soutěže o klienty, i když ti stejně chodí k více NNO současně. Klient nepatří vám. Kdyby to bylo tak, že všichni mají dost peněz, tak žádná konkurence neexistuje, ale tím že musíte vykazovat indikátory a monitorovací ukazatelé akcí, tak se stává, že někdy tu soutěživost zaznamenáte, ale spíše v omezené míře.“

Úspěšnost NNO a jejich evaluace

Odpovědi na otázku, jak představitelé neziskového sektoru měří úspěch byly polarizované — zatímco zaměstnankyně Konsorcia vidí jako hlavní problém to, že neexistuje tzv. *evidence based policy*, (tedy jak zpětně vyhodnocovat efektivitu utracených peněz a zajistit

tak kontinuitu finančních prostředků projektům, které je skutečně potřebují), ředitelka velké pražské neziskové organizace podobný systém zpětné evaluace vidí jako nesmyslný.

Zaměstnankyně Konsorcia (20. 7. 2018):

„Ministerstvům nedochází to, že střešní organice jsou ideální na vedení dat od členských organizací. Například na výuku češtiny se dává poměrně dost peněz, a ano evaluace existují, ale většinou na celé programy, ne na dílčí projekty anebo je to pouze formální, tak aby byly naplněny indikátory. Ale už se nikdo neptá, jak to reálně těm lidem pomohlo? Co jim vadilo? Je to dvě stě hodin dostatečným počtem? Státní sektor stejně jako ten neziskový postrádá data a jejich systematickou evidenci. Na evaluace by bylo Konsorcium ideální, ale stát nepovažuje za nutné vést statistiky toho, jaké služby poskytuje a jak kvalitně prostřednictvím NNO. To považují za velký lapsus. V ČR je běžné, že se pět let někam investuje, a aniž by k tomu existovali pádné důvody, tak to skončí. pak se řekne, že se to tak už dělat nebude.“

Ředitelka NNO, Praha (1. 8. 2018):

„Já sama jsem velice skeptická k tomu, jak nás všichni kritizují a nutí nás k tomu, abychom měřili svůj impakt a abychom vytvářeli nástroje měření úspěchu. Umím si to představit u střešní organizace, ale neexistují na to finanční prostředky. Co se týká poradenství dá se to mapovat počtem klientů, ale jak měřit míru integrace nebo úspěšnosti? Často to nevíme, jednak v právním poradenství ten úspěch není v rukou klienta a často ani v rukou právníka, je spíše v rukou ministerstva, v soc. oblasti je to ještě komplikovanější, a v advokační sféře, já jsem se účastnila připomínkovacího řízení v roce 2006 nebo 2007 a my jsme tehdy uplatnili 75 připomínek a z toho pouze dvě byly úspěšné a celý proces probíhal rok, tam jsem se naučila, že úspěch je těžce měřitelný. A to se bavíme o tom, že my ten zákon jen zbrzdíme, snažíme se odstranit něco negativního, co už tam někdo zanesl, ale nesnažíme se ani tam protlačit vlastní obsah, ten už vůbec nemá šanci, takže já si myslím, že měřit úspěšnost v neziskovém sektoru není možné.“

Měření úspěšnosti se u NNO vztahuje primárně k naplnění indikátorů konkrétních projektů, takovéto statistiky jsou určeny pro dárcy a většina dotazovaných je vidí jako nutnost, nikoliv jako reálný doklad o úspěšnosti či nespěšnosti poskytovaných služeb. Respondenti

upozorňují, že mnohdy jakékoliv evaluace nejsou možné z prosté povahy nastavení systému poskytování služeb; klienti navštíví danou NNO pouze jednorázově a zpětně již pracovníky nespravují o výsledcích, nebo naopak v rámci právního poradenství se mohou žaloby a odvolání protáhnout i na několik let, přičemž daný soudní spor ve výsledku nemusí dopadnout v klientův prospěch.

Zaměstnanec NNO, sociální pracovník, Praha (30. 7. 2018):

„Úspěch je, když se klient neozve, zpravidla nemají vůli nám říkat, jak cokoli, s čím potřebovali pomoc, dopadlo. My nevíme, zda v tom byli úspěšní. Máme nově obrázkový mini dotazník. Jistým ukazatelem je pouhý fakt, že se na nás klienti obrací, a to znamená že si v komunitě sdílí svá osobní doporučení. To je jediný způsob, jak víme, že děláme práci dobře.“

Situace českého neziskového sektoru po roce 2015

V této části se výzkum zaměřoval na to, jak zástupci českého neziskového sektoru vnímají situaci po roce 2015, zda narůstající negativní diskurz ve společnosti reálně ovlivňuje provoz organizací i jejich osobní život. Snad všechny NNO zaznamenaly nějakou formu nevraživosti; povětšinou to byly agresivní slovní útoky na soc. sítích mířeny na celé organizace, urážky a výhrůžky pak zažili i nadále zažívají ti jedinci, kteří čas od času v souvislosti s „migrační krizí“ vystupují v médiích.

Ředitelka NNO, Praha (1. 8. 2018):

„Je to u nás běžná součást, já osobně mám hodně zkušeností s hatespeech, protože jsem často v médiích podle toho, co se aktuálně řeší, ale většinou píše mě než organizaci. Už je to takový kolorit, to celé vzniklo po roce 2015, před tím nikdy nic takového nebylo, možná jeden email ročně od nějakých nácků a to bylo vše. Občas měl někdo nějaké řeči. Zásadně neodepisujeme, na stránkách máme etický kodex, kde je uvedeno, že nesnášenlivé příspěvky mažeme a tím to končí, diskuze s takovými lidmi nikam nevede, na mailly neodepisujeme. Přitom naše organizace fungovala před i po roce 2015 úplně stejně, klienti jsou stejní, jen se změnil diskurz.“

Zaměstnankyně Konsorcia (20. 7. 2018):

„Já bydlím na vesnici a raději neříkám, co dělám, cítíme tlak, ale ten je spíš v psychologické rovině a tím co člověk čte v médiích. Děláme něco, co se většině nelíbí, může nás to omezit i v budoucí kariéře, není to prestižní, kdybych chtěla někdy vstoupit do politiky, tak mi asi ublíží, že jsem pracovala s migrací, paradoxní je, že v některých zemích je to naopak. Reálná situace, ale tak černá není. Evropské fondy se neptají, jaká je lokální situace, naopak rozpočty našich členských organizací rostou a ze zákona vyplývá, že Vás nemůžou jen tak přestat financovat, a ještě ke všemu z ideologických důvodů. Takže čísla narůstají, je i více cizinců, především pokud hovoříme o pracovní migraci. Nemyslím si, že by někdo zavíral hranice, naopak po pracovní síle z třetích zemí je poptávka ze strany samotného státu. Myslím si, že neziskový sektor naopak bude růst, zaměstnanci se budou profesionalizovat. To bude klást nároky na organizaci a ve finále to nebudou poskytovatelé služeb, kteří se budou muset obhajovat. To není problém neziskového sektoru, ale stát bude muset před sebou samým a veřejností ospravedlnit partnerství s neziskovým sektorem, jinak je dost možné, že nastane chaos.“

Závěr

České neziskové organizace jsou v kontextu obhajoby práv cizinců nezastupitelnými aktéry a jejich funkce je neméně důležitá v otázce integračních procesů. Přesto je na neziskový sektor, jak ze strany politické reprezentace, tak ze strany české veřejnosti nahlíženo se značným despektem. Navzdory tomu, že státní a neziskový sektor budí dojem dvou neslučitelných opozičních sil, jejich vztah má povahu vzájemné závislosti. Ta se odráží především v nastaveném modelu financování, kdy státní instituce přerozdělují finance z EU fondu AMIF neziskovým organizacím, ty pak o dotace žádají formou grantů. Tento způsob NNO dlouhodobě vyčerpává — především proto, že celý mechanismus přerozdělování nezajišťuje jakoukoliv záruku v návaznostech projektů (v praxi to mnohdy znamená vynechání platů, úvazky na dobu určitou apod.). Přesto podfinancované NNO tvoří jedinou reálnou síť, která nejenže poskytuje služby cizincům (v každém kraji ČR sice existuje struktura státních Integračních center, jejich služby však opět poskytují zaměstnanci NNO), zároveň také organizace disponují množstvím cenných dat o životě cizinců (sociální pracovníci jsou často konfrontováni s nekalým jednáním agentur, orientují se ve vyloučených lokalitách, znají lupy v systému implementovaných směrnic aj.), bohužel tento cenný potenciál zůstává nevyužit.

Česká scéna NNO je poznamenána jak dlouhodobou únavou z věčných střetů na úrovni ministerstev i Vlády ČR (a to především s Ministerstvem vnitra a Odborem pro azylovou a migrační politiku), tak s častou neochotou ze strany lokálních institucí a jejich úředníků (například úřadů práce). Státní sektor ČR je svým negativním vztahem k sektoru neziskovému v kontextu západoevropských zemí naprostým specifikem. Typickým aspektem komunikace mezi sektory je, jak z výzkumu vyplynulo, jeho neprofesionalizovaná povaha — dobré či špatné vztahy jsou odvislé od sympatií v rovině osobní. Další zásadní překážkou je dle výpovědí zástupců NNO absolutní neznalost cizinecké problematiky u představitelů lokálních samospráv. Tento fakt je v zásadním nesouladu se státní integrační politikou, která přímo podporuje a odkazuje na nezbytnost lokální samosprávy implementovat integrační strategie: *„integrace je proces uskutečňující se především v místech usídlení či pracovních aktivit cizinců, tedy na regionální a lokální úrovni. Obce a kraje zároveň hrají důležitou roli při poskytování zpětné vazby ústředním orgánům státní správy o fungování integrační politiky“*³⁵.

Jednoduše řečeno, ideální teorie neodpovídá praxi. Očividný rasismus a xenofobie patrná v celospolečenském nastavení vůči cizincům je z hlediska NNO překážkou v úspěšné integraci, nicméně větší selhání vidí v politické reprezentaci, která tyto nálady s úspěchem rozdmýchává. V současné době jsme svědky velkého paradoxu, v době komunálních voleb (5. a 6. října 2018) politické strany na plakátech slibují obce bez migrantů, na straně druhé (jak vyplynulo z výzkumu) slovo *migrant* mají někteří zaměstnanci lokální samosprávy zakázané používat ve svých strategických dokumentech, neboť by to bylo, dle slov vedení, příliš provokativní. Všechny tyto formy uvažování, které se odráží v jazyce politických projevů jdou proti vizi úplné participace a akceptace všech jedinců ve společnosti bez ohledu na jejich původ, a zůstávají v rovině prozatímního idealistického snažení českého neziskového sektoru. Hlavním cílem NNO zůstává zajištění vlastního provozu a zmírnění dopadu restrikcí vůči cizincům, vedení systematického dialogu se zástupci státního sektoru přímo souvisí s výsledky voleb a jakýkoliv vývoj do budoucna je těžce odhadnutelný. Navíc, do představ o integraci zasahují ti, již se to týká především, tedy sami cizinci, pouze okrajově. To představitelé českého neziskového sektoru vidí jako zásadní nedostatek, který se ve svých vytyčených cílech do budoucna pokusí změnit.

6. Seznam použitých zdrojů:

³⁵ Integrace, www.mvcr.cz, <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> [navštíveno 20. 9. 2018]

Gunter, Vladislav: Cizinci v ČR. In *Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu (CAAT)*, Katedra antropologických a historických věd FF ZČU, 07/8 (2007), s. 1-18.

Karadžosová, Kristýna. Nestátní neziskové organizace (NNO) jako aktéři integrační politiky ve vztahu k cizincům (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, (2012).

Klíčnicková, Michaela: Vztahy státu a nestátních neziskových organizací v oblasti migrace ze třetích zemí v letech 2014 a 2015. Brno: Masarykova univerzita, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií Mezinárodní vztahy, 2016. Vedoucí práce Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Kušniráková, T., Čížinský P.: Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná? In *Geografie*, 116/4, (2011), s. 497–517.

Pestoff, V. A. 1995. *Reforming social services in Central eastern Europe an eleven nation overview*, Krakow: GRY, (1995).

Pospíšil, Miroslav a kol.: *Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti*. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru, 2009.

Salamon, L. M. a Anheier, H. K.: *Defining the nonprofit sector: a cross-national analysis*. New York: Manchester University Press, (1997).

Rektořík, Jaroslav: *Organizace neziskového sektoru. Základy ekonomiky, teorie a řízení*, Brno: EKOPRESS, (2007).

Szczepaniková, Alice: Mezi státem a klienty – Nevládní neziskové organizace pracující s uprchlíky a migranty v ČR, [www.migraceonline.cz](http://migraceonline.cz), dostupné z: <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/mezi-statem-a-klienty-nevladni-neziskove-organizace-pracujici-s-uprchliky-a-migranty-v-cr> [navštíveno 20. 7. 2018].

Zahradník, L., Rosůlek, P.: *Sondy do studia (o) islámu v období „migrační krize“*, Praha: Dokořán, (2017).

Internetové zdroje:

Asociace interkulturních pracovníků, www.interkulturniprace.cz, dostupné z: <http://interkulturniprace.cz/o-nas/vznik-a-vyvoj/> [navštíveno 11. 9. 2018].

Nestátní neziskové organizace, www.cizinci.cz, dostupné z: [http://cizinci.cz/cs/2043-
nestatni-neziskove-organizace-nno](http://cizinci.cz/cs/2043-
nestatni-neziskove-organizace-nno) [navštíveno 10. 8. 2018]

Témata, www.konsorcium.cz, dostupné z: <http://www.migracnikonsorcium.cz/cs/>
[navštíveno 14. 8. 2018]

Výbor pro práva cizinců, www.vlada.cz, dostupné z:
<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/pro-prava-cizincu/uvod-55935/> [navštíveno 14. 8.
2018]

Zemřel Tomáš Haišman, superúředník přes azyly. Bylo mu 66 let, [ww.lidovky.cz](http://www.lidovky.cz),
dostupné z: [https://www.lidovky.cz/lide/zemrel-tomas-haisman-superurednik-pres-
azyly.A180307_210602_lide_ele](https://www.lidovky.cz/lide/zemrel-tomas-haisman-superurednik-pres-
azyly.A180307_210602_lide_ele) [navštíveno 28. 8. 2018]

Vláda vyslyšela návrh Hospodářské komory, aby se zrychlilo přijímání pracovníků
z kulturně a jazykově blízké země, www.komora.cz, dostupné z:
[https://www.komora.cz/tiskova_zprava/vlada-vyslyselo-navrh-hospodarske-komory-aby-se-
zrychlilo-prijimani-pracovniku-z-kulturne-a-jazykove-blizke-zeme-hospodarska-komora-
zacina-prijimat-zadosti-firem-o-pracovniky-ze-srbska/](https://www.komora.cz/tiskova_zprava/vlada-vyslyselo-navrh-hospodarske-komory-aby-se-
zrychlilo-prijimani-pracovniku-z-kulturne-a-jazykove-blizke-zeme-hospodarska-komora-
zacina-prijimat-zadosti-firem-o-pracovniky-ze-srbska/) [navštíveno 15. 9. 2018]

www.cizinci.cz

www.czso.cz

www.ec.europa.eu

www.konsorcium.cz

www.migracnimanifest.cz

www.mvcr.cz

www.uhncr.cz

www.zcuff.local.estetica-hosting.cz/

www.vlada.cz